

PO STOPÁCH BÁSNÍ EMY DESTINNOVÉ

Jan Králík

On the trail of Emmy Destinn's poems

The poetry written by Emmy Destinn remains understandably in the shadow of her great career as a singer. She wrote poems between 1893 and 1929, a longer period than those devoted to any of her other activities, such as, e. g., writing novels and drama. The poems reveal an important glimpse into her emotional life. While she edited and published only one book of poems (*Sturm und Ruhe*, 1902) during her lifetime, dozens of individual, uncollected poems remained scattered throughout her private manuscripts and copies. Some of them have been published occasionally in journals and newspapers, in memorabilia and in the form of selections from her archives. The present paper finds traces of all available poems published; it orders them into periods and publishes some unknown poems from manuscripts.

Keywords: Emmy Destinn (1878–1930) – poetry (1893–1929) – editions – manuscripts

Básnickou tvorbou Emy Destinnové [dále jen ED] (* 26. 2. 1878, † 28. 1. 1930) se dosud souhrnněji zabývaly tři stati. První z roku 1936 je dílem životopisce Artuše Rektoryse,¹ druhou připravil v roce 1982 Luděk Hartel,² třetí byla publikována roku 1988 v redakci Marie Kuliševyčové.³ Každá stať pokrývala jinou vybranou část díla a každá přinesla i vlastní edici ukázek.

Jako publikující básnířka debutovala ED 19. února 1897. Sice později, než dramatickými texty na scéně, ale dříve než jako spisovatelka i pěvkyně: týden před devatenáctými narozeninami jí „ilustrovaný týdeník prostonárodní“ České granáty otiskl čtyřdílnou *Podzimní elegii (V kostry nahých stromů; Proč smutno mi dnes tak?; Zapomenuté hroby!; Náš život jen je pouhou elegii)*.⁴ Dva dny poté následoval literární debut dvěma novelami v *Nedělních listech*.⁵ Rukopisná básnická tvorba ED přitom již čítala celé soubory básní a řadu básní příležitostných.

Začátky

K prvopočátku básnických pokusů ED se váže vzpomínka Marie Martínkové na nápis umístěný na zámku ve Stráži, kde mimo jiné mělo stát, že ED „první svoji básničku věnovala horníkům v Milešově“.⁶ Dochováno je až čtyřverší *Proč v přírodě svaté / mráz květy ničí jen? / Proč štěs-*

tí naše zlaté / sen je, jen pouhý sen?, které čtrnáctiletá „E. Kittlova“ datovala v Milešově 8. září 1892.⁷ Pro obyvatele Milešova napsala i své první divadelní hry.

Nejstarší známý soubor raných básní, z nichž byl později publikován výběr, pochází z let 1893–1895. Je uchován v památníku, který ED připsala svému „Váženému příteli“ Martinu Fričovi⁸ „*co důkaz obdivu*“.⁹ Do památníku vevázané dopisy dokládají pro dobu vzniku těchto básní blízký citový vztah a lokalizují vznik rovněž do Milešova u Příbrami.¹⁰ Z této – doslova – sbírky 29 básní publikoval Hartel „zúžený výběr toho nejhodnotnějšího“: z roku 1893 šest básní *Růže (Mně v srdci růže rozkvetla)*, *Hvězdy (Hvězdy, zlaté hvězdičky)*, *Ptáčkům (Ptáci malí, šedokřídli)*, *Tvé oči (Tvé oči, moře)*, *Touha (Řeklo kvítko: Nechci stínu)* a *Telegrafní tyč (Ty stará tyčko zlelé u budovy)*, z roku 1894 deset básní *Paprsek (Paprsek sluneční vpadl mi náhle v byt)*, *Kraholiček (Letěl kraholiček, letěl nad lesíček)*, *Stesk (Ach, již nás rozvedli)*, *Sonet podzimní (Zas podzim! Podzim!)*, *Sonet jarní (Hle, jaro! Jaro!)*, *Sonet letní (Kraj dříme skoro, šer se nad les sklání)*, *Sonet zoufající (Já znám tě dlouho, dlouho již!)*, *Sonet divadelní (Ten příval tónů, houslí, fléten znění!)*, *Všední sonet (My kol se jdeme bez pohledu, slova)* a *Sonet promenádní (Již mnohokrát mluvila jsem s Vámi)*, z roku 1895 pět sonetů *Sonet o štěstí (To divně štěstí prcha-*

¹ REKTORYS 1936a, s. 183–190.

² HARTEL 1982, s. 471–472 a 492–494.

³ KULIŠEVYČOVÁ 1988. KRÁLÍK 1988. SKARLANT 1988. HOLZKNECHT 1988.

⁴ KITTLOVÁ 1897a, s. 80. Srov. REKTORYS 1936a, s. 186; REKTORYS 1936b, s. 86; BAJEROVÁ 1979, s. 136; BAJEROVÁ 1980, s. 136.

⁵ KITTLOVA 1897b. KITTLOVA 1897c. Srov. REKTORYS 1936a, s. 183.

⁶ HARTMAN 1995, s. 36.

⁷ Opis Františka Fürbacha z pozůstalosti ED v archivu Muzea Jindřichohradecka.

⁸ Martin Frič (* 29. 11. 1875), syn pražského advokáta Vojtěcha Friče (1844–1918) a Růženy Švagrovské (1851–1935); ze známé pražské rodiny; jedním jeho strýcem byl politik Josef Václav Frič (1829–1890), dalším strýcem byl paleontolog Antonín Frič (1832–1913); jeho mladší bratr byl etnograf Alberto Vojtěch Frič (1882–1944).

⁹ HARTEL 1982, s. 471.

¹⁰ Tento soubor je nyní uložen ve sbírkách Památníku národního písemnictví v depozitáři ve Starých Hradech.

vé a třípytné!), *Podzimní sonet (Náš oheň plá jak hvězda pod večerem)*, *Sonet o hvězdě (Ty hvězdičky! Jak třepaly se smavě!)*, *Sonet měsíční noci (Je pozdě již. Tak sedím v zadumání)* a *Sonet na sklonku léta (Ty chvíle blahé zmizí)* a konečně bez časového údaje *Sonet zimní (Co sněhu napadlo! Ó viz, mé dítě)*.¹¹ Nepublikovány tak zůstaly pouze básně *Sodoma a Gomorha*,¹² *Slzy* a *Sonet svatební* z roku 1894 a čtveřice krátkých básní zřejmě shrnujících vztah k Martinu Fričovi – *Já zřela tebe*; *My poznali se*; *Já neznala tě*; *Já nevím, zdali* – na menších listcích datovaných 7. září 1895. Tyto dosud nepublikované básně jsou nyní představeny v závěru této stati.

Opis *Všedního sonetu (My kol se jdeme bez pohledu, slova)* z 20. července 1894 si od autorky po dvou letech vyžádala pěvkyně Růžena Maturová. ED vyhověla s malou obměnou slov a opisem dalších veršů. Po čtyřech desetiletích tento opis publikoval Rektorys v knize o Růženě Maturové.¹³ Díky tomu se ví i o jinak blíže neznámém souboru nazvaném *Květomluva* z roku 1895, z něhož pocházely ve zmíněném opisu dvě krátké básně *Vrba (Stojí vrba u potoka)* z 31. srpna 1895 a *Žitný dvouklas (Ty znamenáš prý velké, velké štěstí)* z 4. září 1895.¹⁴ Z roku 1895 pocházela také první verze básně *Houslista (Hrál v podvečer umělec. Hrál tiše)*, připsané Janu Kubelíkovi a zveřejněné po úpravě mnohem později.¹⁵ S touto básní vstoupilo do tvorby ED nové téma, ke kterému se pak vracela častěji: inspirace hudbou.

Bez vřocení se do tohoto období tématem i zpracováním hlásí báseň *Starý motívek (Ta besídka mi dosud v mysli tane)*, kterou s odstupem doby zveřejnila Zlatá Praha.¹⁶

Díky publikování jsou tak z první tvorby známy dvě básně bez vřocení, z roku 1893 šest básní, z roku 1894 deset a z roku 1895 osm. Přítomnou edicí se doplňují dosud nepublikované výše zmíněné čtyři básně (čtvrtá čtyřdílná). V úhrnu je tak nyní z tohoto období dostupno 33 básní.

Nejstarší z těchto básní nezapírají inspiraci Nerudou a Heydukem, jejichž tvorby se dotýkají i některými obraty (*To srdce lidské; Hvězdy, zlaté hvězdičky*). Druhým zjevným okruhem inspirace jsou národní písně včetně stylizace blízké Rukopisu královédvorskému (*Kraholiček*). Autorská výpověď je však vždy původní a původní je i většina básnických obrazů. Básně prokazují jistotu rytmu, rýmu a formy (sonet nečiní obtíž), nadhled nad stavbou a přes všechno zaujetí i nadhled nad sebou samou. Verše tak prozrazují o zamilované, energické patnáctileté až sedmnáctileté dívce

mnohem víc, než jen stav okouzlení. Prozrazují rozhled po české básnické tvorbě, vlastní vkus, nezávislý postřeh i formulační lehkost, tedy jak schopnost vyjádřit slovy vlastní duševní rozpoložení, tak schopnost podříditi stavbu věty formě básně. Pozoruhodná je i slovní zásoba včetně schopnosti dalšího stylového rozvíjení (*ptáci šedokřídli; dálno-krajný let*). Nejde – a vzhledem k věku autorky ani jít nemůže – o práce nadčasové. Výsledek je však čistý a zřetelně talentovaný. Obsahuje témata, k nimž se bude autorka vracet i ve zralém období.

Střídmost odpovědí adresáta, kterou tušíme za neskrývaným naléháním básní (a dopisů), je jistě i reakcí na početnost a neobvyklost těchto dívčích vyznání. Autorčiny průvodní listy sice její vytrvalost společensky korigují, ale zároveň prozrazují hlavní motiv její tvorby: touhu po velké, ničím nespoutané lásce a živelnou potřebu tvořivosti, byť stále sráženou vlastním nadhledem: 2. září 1895 psala ED z Milešova Martinu Fričovi, tehdy jednorozhodnému dobrovolníku u sboru námořníků a budoucímu inženýrovi: „*Stýská se mi už po Praze... Bavím se tu sice tím, že píšu verše, ale to není to, co mne dovede uchovati stále v dobré míře, spíše mne to rozladí, nežli naladí*.“¹⁷ Skutečným důvodem rozladění však bylo spíše poznání, že Martin Frič není pro ni ten pravý. Pár dní nato 8. září 1895 psala táž z téhož místa témuž stroze: „*Sonety a všechno vezu s sebou. Přijďte si pro ně*.“¹⁸ Darováním jako by minila celý vztah uzavřít.¹⁹

Úrodný rok 1896

Po této průpravě přišel literárně velmi úrodný rok 1896. Vedle celé trojice dramát, uvedených na různá jeviště, je i básnická žeň tohoto roku s jinými léty nesrovnatelná. Také tento rok ED prožila ve znamení citového vztahu: nyní k životní lásce, cyklistickému šampionu Jindřichu Vodílkovi.²⁰ Ani sportovec však nebyl literární typ. Vztah byl však natolik silný, že jeho odlesky už nikdy nepohasly.

Přesnější datování z roku 1896 mají báseň *Pozdě! (Láska nám umřela, nikdo ji nevbudí)* z *Národních písní* z 10. ledna 1896,²¹ skladateli a dirigentu Ludvíku Vítězslavu Čelanskému věnovaná *Hudba (Roj svatojanských mušek v bujném víru)* z *Podzimních elegií* z 21. května 1896,²² *Noc (Noc závrtná se tiše k zemi kloní)* ze sbírky *Život* z 24. července 1896²³ a *Opuštěná (Ta naše zahrádka zarůstá zelení)* z *Národních písní* z 13. srpna 1896.²⁴ Čelanskému připsala ED 13. listopadu 1896 také osmiveršovou báseň označenou římskou číslicí „XI.“ (*Večerem bloudím*

¹¹ HARTEL 1982, s. 478–491

¹² František Fürbach nalezl v pozůstalosti ED v archivu Muzea Jindřichohradecka rukopisnou variantu básně *Sodoma a Gomorha* věnovanou „Milé kolegyni Slečně J. Hellerové“.

¹³ REKTORYS 1936b, s. 86–88.

¹⁴ REKTORYS 1936b, s. 88.

¹⁵ KITTLOVÁ-DESTINNOVÁ 1936.

¹⁶ DESTINNOVA-KITTLOVA 1910.

¹⁷ HARTEL 1982, s. 474.

¹⁸ HARTEL 1982, s. 475.

¹⁹ Ing. Martin Frič (viz výše v pozn. č. 8), později vrchní rada Čs. státních drah, se oženil s Annou Ebertovou; jejich syn byl známý filmový režisér Martin (Mac) Frič (1902–1968).

²⁰ Jindřich Vodílek (* 3. 5. 1876, † 24. 4. 1932), syn školníka reálné školy v Karlíně, v letech 1895–1898 velmi populární (profesionální) závodník v tehdy novém sportu na cyklistických tratích od 300 m do 30 km, několikanásobný mistr českých zemí, vítěz řady závodů v zahraničí. Blíže viz PACINA 1986.

²¹ REKTORYS 1936a, s. 184–185.

²² REKTORYS 1936a, s. 186–187. Srov. BAJEROVÁ 1979, s. 26; BAJEROVÁ 1980, s. 26.

²³ REKTORYS 1936a, s. 184.

²⁴ REKTORYS 1936a, s. 185.

ulici), známou z dosud nepublikovaného opisu.²⁵ Z „*Hrstký rýmů*“ věnované 22. prosince 1896 Růženě Maturové na její výzvu „*ku přátelské upomínce na Emmu Věnceslavu Kittlovou*“ přetiskl Rektorys vedle jmenovaných básní také veršovanou dedikaci *Co úvod (Vy Jste chtěla moje verše)* z 20. prosince 1896, šestnáct veršů nadepsaných *Podzimní elegie II (V kostry nahých stromů)* z 6. října 1896, které jsou ve výše zmíněných Českých granátech označeny jako *Podzimní elegie I*, dále *Vavříny (Co, mistře, sypali jich k nohoum Vaším!)* z 9. srpna 1896, původně věnované Zdeňku Fibichovi po premiéře opery Hedy, a krátkou báseň *V bouři (První jarní bouře schladlým vzduchem duní)* s datem 15. června 1896.²⁶

Z veršů psaných v roce 1896 zmiňuje Hartel také soubor *Hrst smutných motivků*²⁷ a vznikem do tohoto roku klade její *Národní písně*.²⁸ Díky publikovanému vročení sem náleží také autobiografická resignace *Ty naše cesty (Jsou různé cesty žiti)*, publikovaná až posmrtně,²⁹ a další „básně a nálady veršované“ *Nový život*, které kriticky komentoval Rektorys.³⁰ Konečně, v Oktávanském sborníku Gymnasia na Královských Vinohradech, ručně psaném na prahu roku 1897, byly „publikovány“ básně ED *Trosky (Tak páli to a bolí!)* a *Tanec života (Náš celý život tancem jen je pouhým)*, vzniklé velmi pravděpodobně již v roce 1896 jako reminiscence rozchodu s Martinem Fričem. Obě jsou dostupné díky přetiskům.³¹

Z básnických skladeb roku 1896 jsou tak zprávy o čtyřech souborech (*Hrst smutných motivků*, *Národní písně*, *Život*, *Nový život*) a o více než desítce dalších básní. Konečně do roku 1896 je třeba klást i vznik čtyřdílné, v originále údajně dvanáctidílné *Podzimní elegie*, zmíněné zde v úvodu (viz výše), již ED jako básnička debutovala následujícího roku v Českých granátech. V úhrnu bylo z tvorby roku 1896 publikováno 14 básní. Skutečnou tvorbu je třeba předpokládat výrazně početnější.

První vydavatel a kritik básní ED z tohoto období Artuš Rektorys hodnotil vše přísně, doslova za „*v rukopise ještě velmi primitivní*“, pozoruhodné pouze potřebou osmnáctileté dívky „*opěvati »nový« život*“.³² Nový život tu však skutečně je: od téměř výhradně soukromé zpovědi předešlého období přechází tvorba rokem 1896 zřetelněji k veřejným tématům; nápadně novým prvkem jsou dedikace směřované do hudebního světa (Kubelíkovi, Čelanskému, Fibicho-

vi, Maturové); proti dřívějším veršům obsahuje lyrika osmnáctileté ED zobecňující rysy jinotajů, šifer a hodnocení. To už nejsou pokusy, ani rozmar, ale počátek vážného zájmu o tvůrčí obor. Básnická tvorba se stává nástrojem k sebevyjádření. Zrání je zjevné.

Životní zlom

Po úrodné básnické žni lze do roku 1897 klást vznik tří básnických celků. Zprostředkovaně se ví o souborech *Z masopustních resignací*³³ a *Květy sněhu*,³⁴ které sama označila za „*několik nálad k upomínce na jaro 1897, tomu, při jehož lásce se mi zdá, že žiji...*“ – Jindřichu Vodílkovi.³⁵ Třetí celek, příběh ve čtveřici sonetů *Triumf bolesti (Tvář mladá děcka s pousmáním ženy; A zpíval o ní – Za to utrpění; Však pochoval s ní také všechny písně; A zpíval o ní – Znova před ním stála)* publikovala koncem března 1898 opět v Českých granátech s podtitulem „*kus všední historie ze sbírky Sonety*“,³⁶ tedy z dalšího většího souboru. Tematicky by do tohoto období mohla náležet také báseň *Je po dešti a dýše vlhká půda*, publikovaná ve Volných směrech rovněž v březnu 1898,³⁷ a básně *Je tu tak hlučno dnes, Nad parkem je záře* a *Ó zůstaň! Zůstaň! Bojím se tu sama!*, publikované až třicet let po autorčině skonu.³⁸

Následující zlom v tematice básnické tvorby nebyl způsoben ani tak rozhodnutím věnovat se plně zpěvu (navzdory třem marným pokusům o vstup na operní scénu), jako spíše sledem vážných zásahů osudu: spiritistickou předpovědí o smrti, skonem matky a ukončením vztahu s Jindřichem Vodílkem. Změna témat je nápadná. Z básní napsaných v roce úspěšného (konečně) pěveckého debutu 1898 byly vícekrát přetištěny verše *Bez nadpisu (Ty přijdeš – vím – mne v náruč vezmeš zticha)*, psané 14. ledna 1898, v den po spiritistické seanci, kdy se ED dostalo věštby pochopené tak, že jí zbývají již jen tři roky života.³⁹ Z tematického okruhu *memento mori* – patrně z téže doby – přetiskla Marie Bajerová také osmiveršovou báseň *Trest největší, člověk že je zrozen*⁴⁰ z téhož roku. Podobně se ED vyjadřovala ve veršovaných *Listech*: „*Byl to sen a v jeho chvění smrt měla přijít dřív, než probuzení!*“⁴¹ Díky životopisci ED Miloslavu Pospíšilovi se dostalo edice básním *Mně zdá se, milovat a trpěti bez časového údaje*⁴² a *Můj hrob (Nechci temných hrobky stínů)*, datované 13. června 1898.⁴³

²⁵ Opis Dagmar Kučerové (strojopis).

²⁶ REKTORYS 1936b, s. 86–88

²⁷ HARTEL 1982, s. 494.

²⁸ HARTEL 1982, s. 494.

²⁹ DESTINNOVÁ 1930.

³⁰ REKTORYS 1936a, a. 186.

³¹ HOMOLA 1934. MARTÍNKOVÁ 1940, s. 145–146. MARTÍNKOVÁ 1946, s. 115–116.

³² REKTORYS 1936a, s. 186. Srov. BAJEROVÁ 1979, s. 58; BAJEROVÁ 1980, s. 58.

³³ REKTORYS 1936a, s. 186. Srov. HARTEL 1982, s. 494.

³⁴ BAJEROVÁ 1979, s. 58, 136. BAJEROVÁ 1980, s. 58, 136. Srov. HARTEL 1982, s. 494.

³⁵ REKTORYS 1936a, s. 32.

³⁶ KITTLOVÁ 1898a.

³⁷ KITTLOVÁ 1898b. Cituje též REKTORYS 1936a, s. 185–186.

³⁸ KALNÝ 1961.

³⁹ REKTORYS 1936a, s. 51. BAJEROVÁ 1979, s. 105. BAJEROVÁ 1980, s. 105. KRÁLÍK 1990.

⁴⁰ BAJEROVÁ 1979, s. 105. BAJEROVÁ 1980, s. 105.

⁴¹ REKTORYS 1936a, s. 32.

⁴² POSPÍŠIL 2008, s. 217.

⁴³ POSPÍŠIL 2008, s. 259.

K dřívějšímu tvůrčímu souboru *Národních písní (písníček)* doplnila *Naše štěstí (Vyšlo sobě naše štěstí časné z rána ven)*, věnované Hanuši Štrébloví rovněž 13. června 1898,⁴⁴ a v Českých granátech odděleně publikované básně *Stesk (Nepřišel jsi, duše)*⁴⁵ a *Sliby (Vždycky říkávám ti)*.⁴⁶ V úhrnu vznikly v tomto období čtyři nové básnické celky, ze kterých i mimo které bylo publikováno opět 14 básní (jako předchozího roku).

Cizí luhy

Přestože od léta 1898 začalo ED plně zaměstnávat angažmá v Berlíně, ani po nástupu pěvecké dráhy básnický nezahálela. Právě z této doby pochází řada dokladů o jejím intenzivním tvůrčím zájmu o básně jiných autorů. Nejpočetněji se dotýkají básnických překladů pro zpěv.

Při pořádání *Alba klasiků*⁴⁷ a překladech vybraných písní pro nakladatele Mojžíra Urbánka nabyla zkušenosti detailního vzhledu do výběru básní celé plejády německých autorů. V psních Mozartových, Beethovenových, Schubertových, Schumannových, Mendelssohna-Bartholdyho a Loeweho – jsou obsaženy básně 25 autorů v pořadí Weisse, Goethe, Tiedge, Matthisson, Gellert, Lessing, Vogl, Seidl, Kopisch, Zedlitz, Müller, Rellstab, Uhland, Schubart, Craigher, Rückert, Claudius, Ebert, Heine, Klingemann, Geibel, Eichendorff a odjinud Carpani, Scott a Moore. Úhrnem 56 písňových textů. V dalším albu *24 písní Čajkovského*⁴⁸ ji pro překlad do češtiny čekalo devět ruských autorů: Tolstoj, Pleščejev, Rostopčina, Mej, Majkov, Grekov, Ščerbina, Tjučev, Lermontov. S jinou tvorbou se stejně detailně setkala při překladech čtyř písní pro *Album ruských písní a romancí* v redakci Alexandra Silotiho,⁴⁹ kde byli navíc přítomni básníci Koukolnikov, Michajlov a Ogarev. Úhrnem tak na sklonku století pořídila a publikovala překlady 84 básní 37 autorů.

Doteky s domácí ani další básnickou literaturou přítom neztenčila. Když se z Bayreuthu v létě 1901 vyznávala vydavateli svých překladů Mojžíru Urbánkovi ze svého uměleckého procitnutí, citovala Zeyera: „...ale očistcem člověk kráčí do nebe, kde ty »nejjasnější hvězdy hoří«, praví Zeyer: »Hoří«, to je ono“.⁵⁰ Z téhož okruhu dopisů z roku 1901 je známo i její ocenění básní Antonína Sovy: „To je hezká a měkká poesie citlivé duše, tak pěkně slovansky to zní, jako maloruská romance.“⁵¹ A konečně témuž adresátovi poslala z téhož místa vlastní vyznání citátem z Puškinova Evžena Oněgina: „Štěstí bylo nám tak blízke“.⁵²

Napsala-li v témže roce 1901 na počest 60. narozenin Antonína Dvořáka oslavnou báseň ED *Jak čacký orel největšího z králů*, publikovanou v Daliboru,⁵³ nešlo tedy jen

o výjimečný pokus mladičké čtyřiaadvacetileté pěvkyně v nepěveckém oboru, ale o upřímný projev mladé básničky ve zvoleném slohu, psaný s nemalým rozhledem po nemalé zkušenosti.

Německé verše

Umělecký rozlet v Berlíně vydal postupně i nové básnické plody. Zdá se, že nejprve zkoušela německé varianty básní již hotových (*Ptákům; Paprsek; Sonet promenádní; Večerem bloudím ulicí*). Nelze vyloučit ani záměr jazykového cvičení.

Z nových, přímo německy psaných témat je však zřejmé, že psaní veršů jí nebylo ani v cizím jazyce věcí formální, ale především vyjádřením nitra, pocitu, postřehu, postoje, sebenalezení (*Zu spät; Ende vom Lied*). Jazyk a forma jsou tu až druhotné. Prvotní je záchvěv duše, obraz, myšlenka. Mnohdy vzpomínka. Převaha reminiscencí byla tak silná, že rukopisný souhrn svých německy psaných básní nadešla – podle Rektoryse v roce 1900 – názvem *Verklungene Lieder (Odeznělé písně)*.⁵⁴ Z tohoto nadhledu posuzovala ED své dřívější básně velmi přísně jako ukázky „laciného druhu veršování zapadlých časů“.⁵⁵

Až do roku 1902 znali její německy psané verše pouze přátelé. Při konečné redakci, jejímž cílem bylo publikování, svůj původní rukopis *Odeznělých písní* v úvodním a závěrečném oddílu přeuspořádala, jednu báseň vyřadila (*Partie im Park*), jiné zásadněji přepracovala, tři doplnila (*Mitternachtsspuk; Flieder; Es war einmal*) a některé oddíly opatřila novými názvy: doplnila nadpis *Sommernächte*, původní oddíl *Worte* přejmenovala na *Leiden* a názvem *Worte* označila dříve bezejmenný oddíl závěrečný. Konečně, změnila i původní název *Verklungene Lieder* v obsahovou zkratku *Sturm und Ruhe (Bouře a klid)*.⁵⁶ Bez úprav převzala pouze osmidílnou část věnovanou „jedné duši“ („Einer Seele“) a třicet básní *Frauenlieb* připsaných otci („Meinem Vater“). Vedle této dedikace tu stojí ještě věnování sestře („Meiner Schwester“), berlínské herečce Bertě Hausnerové, fiktivní věnování E. T. A. Hofmannovi a – blíže neznámému – Ulriku Christianovi. Častěji oslovuje nejmenovaného klavíristu (*Leg' deine Hand still auf die Tasten; Wenn deine Hände leis die Tasten streiten; Ein seufzend Lied zieht leise aus den Tasten; Matt deine Hände auf den Tasten liegen*), ale za mnohými verši jako by stále zůstávala přítomna představa Jindřicha Vodílka (*Um deinen Mund ein tiefer, bittrer Zug; Du hast dies eine Wort noch nie gesprochen; O, gib mir deine jungen, heissen Hände*). Jako básnička se zde ED nebránila přiznat k opojení Goethem, ale i Müllerem, Arnimem a Brentanem, a prokázala důvěrnou znalost Gautiera

⁴⁴ REKTORYS 1936a, s. 187.

⁴⁵ KITTLOVA 1898c. Viz též rukopis v Divadelním oddělení Národního muzea v Praze, sign. T 1389.

⁴⁶ KITTLOVA 1898d.

⁴⁷ URBÁNEK (bez vnočení).

⁴⁸ ČAJKOVSKIJ 1951.

⁴⁹ SILOTI (bez vnočení).

⁵⁰ REKTORYS 1936a, s. 25 cituje dopis ED Mojžíru Urbánkovi z Bayreuthu 11. 8. 1901.

⁵¹ REKTORYS 1936a, s. 44 cituje dopis ED Mojžíru Urbánkovi z Lázní Ločovic 25. 8. 1901.

⁵² REKTORYS 1936a, s. 25 cituje dopis ED Mojžíru Urbánkovi z Bayreuthu 15. 8. 1901.

⁵³ DESTINNOVÁ 1901. Srov. REKTORYS 1936a, s. 85.

⁵⁴ Opis v Divadelním oddělení Národního muzea v Praze, sign. Č. 1980. Srov. REKTORYS 1936a, s. 186.

⁵⁵ REKTORYS 1936a, s. 186 cituje dopis ED Mojžíru Urbánkovi z Bayreuthu 15. 8. 1901.

⁵⁶ DESTINN 1902.

i předních galantních básníků. Prohloubila svůj zvyk inspirovat se vzorem, ale pouze jako výchozím bodem pro vlastní motivické variace, mnohdy polemicky autobiografické. Pokračovala v inspiraci hudbou (*Chopin, Čajkovskij, Bie*), dotkla se Richarda Wagnera (*Sieglinde's Liebeslied*) a polemizovala s ním (*Ein trüber Tag; Es war ein Glück*). *Memento mori*, známé již z českých veršů, zde představila jako prožitou skutečnost, protřpenou vysvobozováním z mimořádné tíhy, jež se naštěstí rozplynula.⁵⁷

Knižní vydání revidované sbírky 78 básní *Sturm und Ruhe* u berlínského dvorního knihkupce a nakladatele Carla Dunckera (tištěno u Breitkopfa & Härtela v Lipsku) bylo jediným knižním vydáním jejích básní za jejího života. Vzbudilo nelíčený zájem. Berlínská kritika ocenila kresbu nálad, opravdovost touhy, oduševnělost a harmonickou soudržnost celků.⁵⁸ Kritik Wilhelm Conrad Gomoll shrnul: „Slečna Destinnová je Češka a – pokud vím – němčina nikterak není její mateřštinou. Už z tohoto důvodu je třeba jí za její básně vyslovit dík. Nelze posoudit, do jaké míry sama německy cítí, že však má pro němčinu cit, to v každém případě prokazuje její kniha, již se nám představila jako nadaná osobnost také na poli básnického umění.“⁵⁹ Dokonce i pražská recenze sbírky *Sturm und Ruhe* přiznala ED nadání a smysl pro odstíny, i když – překvapivě – postrádala „hlubší reflexi“ a „smělost myšlenkového proudu“.⁶⁰ Zpravodajové vídeňského, bayreuthského, budapeštského, ale i pařížského a newyorského tisku nic nedostatečného nehledali, a proto ani neshledali.⁶¹

Sbírka *Sturm und Ruhe* nezapírá sloh své doby. Autorka zaujímá tři různé postoje: v prvním stylizuje galantní rozvernost, v druhém milostné zraní mladého muže, v třetím ničím nezastírá přímo samu sebe. Se zjevným záměrem se dotýká dekadence a sentimentu, ani v nejmenším jí však nelze upřít také opravdovost vnitřního zaujetí a odvahu volby obrazů i námětů. Příběhy, epizody, úvahy a impresie shodně vyúsťují v nadhled, v osvobozující, byť někdy trpké poznání a zmoudření.⁶² Vydání této sbírky v novém českém překladu potvrdilo, že jde o dílo zralé, psané s jistotou a zkušeností.

Několik básní ze sbírky *Sturm und Ruhe* bylo přetištěno v dobovém německém tisku v nezkrácených citacích, jiné se postupně objevily v překladech do francouzštiny (*Tempête et calme*),⁶³ angličtiny (*The sun kisses the old house*) a maďar-

štiny (*Egyszer volt*).⁶⁴ Osm básní připomněl ještě roku 1908 v Berlíně esej o ED ve volné řadě *Persönlichkeiten*.⁶⁵

Pokusy o české překlady jednotlivých básní byly nesmělejší, ale nakonec početnější zejména díky překladateli „H. K.“ který v roce 1912 pro Zajímavé noviny přeložil šest básní.⁶⁶ Synovec ED Jan Wenig přeložil *Werd' ich einst gestorben sein* k připomínce druhého výročí skonu ED pro Národní politiku *Až já umru, provod'te mne k hrobu*.⁶⁷ Rektorys citoval ze sbírky *Sturm und ruhe* několikrát: *Es war einmal*,⁶⁸ dvě čtyřverší (*Mir hat die Liebe kein Wunder gebracht!; Es war ein Stück ein seltsames Vergehen*),⁶⁹ a právě zmíněný epitaf *Werd' ich einst gestorben sein*.⁷⁰

Mnohem později publikoval Václav Šmejkal, překladatel románu ED *Pan doktor Casanova*, svůj překlad básně *Snění (Pan v dálce píseň staronovou)*,⁷¹ zveřejněné v berlínské *Thalia-Revue* v podobě *Träumerei (Pan hört in weit im Feld die Flöte blasen)*. Druhá z básní tam uvedených *Herbstlied (An des Hauses herbstumstürmten Wänden)* zůstala bez překladu.⁷² Z básnické tvorby v němčině je tak díky publikování známo v úhrnu 80 básní.

Ke sbírce *Sturm und Ruhe* se česká veřejnost vyjádřila bez předsudků až po autorčině skonu. Rektorys hodnotil tuto sbírku ze všech nejvýše.⁷³ Václav Holzknecht, který důsledně dbal o uznání ED také jako spisovatelky, se zasadil o rehabilitaci její básnické tvorby jak na koncertním pódiu, tak vlastním perem: „Přepsat skoro à tempo krvácející nitro do veršů je obtížné a umělecky nebezpečné. Mohla z toho vzejít sentimentální zpověď nebo obžaloba krutého milence, jakých zná literatura dosti, ale oběma hrozícím nástrahám se Destinnová vyhnula s vkusem skutečně obdivuhodným. Její verše se dostaly do obecné polohy lidské a neztratily tím na účinu ani v dnešním odstupu. Bolest se sublimovala do poesie a tím se vykoupila.“⁷⁴ Básník Petr Skarlant se vyznal ještě zřetelněji: „Četl jsem verše ED se vzrušením. Udivuje mě jistota, s jakou se odstíněné prožitky lásky, smutku i naděje uzavírají do pevných slok... Boj s bolestí se vede zpěvem. Zápas se steskem se vede zpěvem. Zpěvačka píše, nebo zpívá? ED zpívá, když zbasňuje v křehkých strofách svou milostnou prohru.“⁷⁵

Výběr 31 básní z nového překladu vydala ke 110. výročí narození ED v únoru 1988 Lyra Pragensis jako bibliofilii s původním (pod)titulem *Básně*.⁷⁶ Pět z nich (*Jeden z mno-*

⁵⁷ KRÁLÍK 1995.

⁵⁸ Výstřížky v Divadelním oddělení Národního muzea v Praze, sign. T 1390.

⁵⁹ GOMOLL 1902a; GOMOLL 1902b. Výstřížky v Divadelním oddělení Národního muzea v Praze, sign. T 1390.

⁶⁰ Die Politik (Praha 22. 8. 1902). Výstřížek v Divadelním oddělení Národního muzea v Praze, sign. T 1390.

⁶¹ Výstřížky v Divadelním oddělení Národního muzea v Praze, sign. T 1390.

⁶² KRÁLÍK 1988, s. 6.

⁶³ CHANTAVOINE 1902. Výstřížek v Divadelním oddělení Národního muzea v Praze, sign. T 1390.

⁶⁴ Výstřížek z listu *A Nap* v Divadelním oddělení Národního muzea v Praze, sign. T 1390.

⁶⁵ BIEGER-WASSERVOGEL 1908.

⁶⁶ DESTINNOVÁ 1912.

⁶⁷ DESTINNOVÁ 1932. WENIG 1932.

⁶⁸ REKTORYS 1936a, s. 188.

⁶⁹ REKTORYS 1936a, s. 39.

⁷⁰ REKTORYS 1936a, s. 79.

⁷¹ DESTINNOVÁ 1981.

⁷² DESTINN (bez vrocení).

⁷³ REKTORYS 1936a, s. 187–188.

⁷⁴ HOLZKNECHT 1988, s. 6–7.

⁷⁵ SKARLANT 1988, s. 6–7.

⁷⁶ DESTINNOVÁ 1988.

ha večerů, *Babí léto, Milostná hra, Vlahá noc, Pozdě*) zpřístupnil širšímu okruhu čtenářů měsíčník Gramorevue v červenci 1988.⁷⁷ Celý nový překlad byl vydán pod názvem *Bouře a klid* pro členy Klubu ED v roce 1995.⁷⁸

U příležitosti provedení melodramu Otomara Kvěcha, komponovaného roku 2005⁷⁹ na skladatelův vlastní výběr z tohoto českého překladu sbírky *Bouře a klid*, bylo čtrnáct zhudebněných básní přetištěno v koncertním programu Českého spolku pro komorní hudbu.⁸⁰ Jiné výběry básní – v překladu i v originále – zhudebnili již dříve v podobě písňových cyklů skladatelé Miloš Guth a Jitka Snížková.⁸¹

Humor

Po překonaných otázkách a nástrahách osudu, v období strmého uměleckého úspěchu na pěvecké dráze, zazněly v básnické tvorbě ED nové struny: žert, humor a parodie.

Ve zjevně dobrém rozmaru napsala v Berlíně jedenáct básní o milostných záletech *Der galante Abbé* (*Abbé Saint-Jean; Lever; Von zwei Schuhen; Besuch; Genesung?; Der Rosenkranz; Ein Brief; Das Taschentuch; Der Kuß; Beichte; Entsagung*). V neméně dobrém rozmaru tuto parodickou hříčku zhudebnil Leo Blech. Tisk tohoto opusu z roku 1907⁸² dodnes dokazuje, že nešlo o vážně míněnou věc. Přesto se autorce od jejího prvního životopisce Artuše Rektoryse dostalo za sbírku *Der galante Abbé* příkrého odsudku: „*Jako jejich průkopnice se skladatelem u klavíru dopomohla těmto nicotkám k hlučnému úspěchu.*“⁸³ Citace čtyřverší *Früh, wenn seine weissen Füße...*⁸⁴ vytrženého z kontextu pak ukazuje, že Rektorys nadsázku těchto žertů nepochopil.⁸⁵

Jinou podobnou recesí vzniklou v době dobrého rozmaru pro bratra Emanuela Kittla byla v roce 1910 psaná delší satirická báseň *Eman a říční panna – balada zcela a naprosto podle Čelakovského (Večer před svatým Janem)*, citovaná po částech Marií Bajerovou.⁸⁶ Záměr i důvěrná znalost předlohy jsou zřejmé. V pozůstalosti ED v Muzeu Jindřichohradecka je též satirická veršovanka *Výjev z džungle*, psaná rukou ED na rubu programu smetanovského koncertu, a z téhož archivu přetiiskl František Fürbach krátkou část satirického výjevu *Národní hrdina (Kampak máte namířeno? Je to krásné ráno dnes!)* o cestování ministra národní obrany letadlem.⁸⁷

Smysl ED pro humor doložil i Rudolf Deyl v častěji citovaném fejetonu o rybaření s ED, kde uvedl ad hoc improvizovanou variaci na slova národní písně „Jaké je to hezké, dva kováři v městě“ v úpravě ED *To se každý mýlí, Deyl je rybář čilý*.⁸⁸ Úhrn publikovaných básní z okruhu „humor“ tak dosáhl bez ohledu na jazyk (opět) počtu 14.

Vážné zpěvy

Humorné verše nejsou z veršovaných prací ED jediné, kterým se za autorčina života dostalo zhudebnění. Z jejího libreta, psaného v letech 1900–1902 podle novely Justha Zsigmonda *Nazarénští*,⁸⁹ zhudebnil Karel Kovařovic úvodní verše, které ED určila jedné z dívek jako „rozpuštělou písničku o Julče a Bálintovi“: *Našli jsme se, našli*. Sama pak tuto píseň proslavila pod názvem *Slovácká*⁹⁰ poprvé v roce 1916 v Americe.⁹¹ Měla ji velmi ráda. Když ji chtěl Kovařovic vydat tiskem, psala mu: „*Přejte ji, prosím, jen mně, budu Vám vděčna, když ji nikdo jiný nebude mít. Jsem na ni děsně žárlivá.*“⁹² Je to jediná její vlastní báseň, kterou můžeme slyšet v autentické interpretaci z gramofonové desky.

Zřejmě v době berlínské angažmá 1898–1909 zhudebnil Max M. Mendelssohn báseň ED *Komm, wir wollen Weilchen suchen*.⁹³ Česká verze není známa. Jinou ze svých (zřejmě pozdějších) básní *Léta kvapí, dávno tomu* zhudebnila sama do písně *Vzpomínky s podtitulem „Z Dědečkova památníku“* jako č. 11 pro odlehčení svého písňového cyklu *Zahrada srdce*.⁹⁴

Třetí za života ED zhudebněnou českou básnickou skladbou, která se zároveň cele dotýká i dramatické tvorby, je libreto k historickému obrazu *Nastolení Libušino*,⁹⁵ psané v letech 1910–1913 za pobytu v USA.⁹⁶ Pro část zvolila volný verš, pro část rýmované strofy. Celek 172 veršů není rozsáhlý, ani – ve své podstatě – básnický. Také toto dílo však potvrzuje schopnost ED psát ve zvoleném slohu, a tedy důvěrnou znalost příslušných literárních okruhů i prostředků. V oratorně operním zhudebnění Rudolfem Zamrzelou bylo *Nastolení Libušino* provedeno ve dnech 23. června až 8. července 1923 při sokolských „mezisletových“ slavnostech šestkrát na Vyšehradě pro Českou obec sokolskou. ED zpívala part kněžny Libuše.

K součtům publikovaných básnických děl tak můžeme připsat jeden soubor a tři básně.

⁷⁷ KULIJEVYČOVÁ 1988, s. 6–7.

⁷⁸ DESTINNOVÁ 1995.

⁷⁹ VEBER 2009. KVĚCH 2010. REITTEREROVÁ 2012.

⁸⁰ KVĚCH 2009.

⁸¹ Koncertní premiéra z rukopisů 18. února 1989 v Divadle hudby v Praze.

⁸² BLECH 1907.

⁸³ REKTORYS 1936a, s. 188.

⁸⁴ REKTORYS 1936a, s. 189.

⁸⁵ Srov. řadu výstřížků v Divadelním oddělení Národního muzea v Praze, sign. T 1390.

⁸⁶ BAJEROVÁ 1979, s. 67–69. BAJEROVÁ 1980, s. 67–69.

⁸⁷ DESTINNOVÁ 1997a. FÜRBAACH 1997a.

⁸⁸ DEYL 1938. Citace: POSPÍŠIL 1974, s. 118; POSPÍŠIL 1980, s. 180; POSPÍŠIL 2000, s. 183; POSPÍŠIL 2008, s. 206.

⁸⁹ DESTINNOVÁ (bez vrocení).

⁹⁰ KOVAŘOVIC 1919.

⁹¹ Např. v Chicagu 31. 1. 1916. Srov. KRÁLÍK 1986.

⁹² KRÁLÍK 1986, s. 3 cituje z dopisu ED Karlu Kovařovicovi 9. 5. 1918.

⁹³ MENDELSSOHN (bez vrocení).

⁹⁴ DESTINNOVA 1919. Srov. otisk v programu koncertu ED ve Smetanově síni v Praze 8. 6. 1918 v Divadelním oddělení Národního muzea v Praze, sign. T 1403.

⁹⁵ DESTINNOVÁ 1923. Srov. Ema Destiniová, Kněžna Libuše. Operní text. Divadelní oddělení Národního muzea v Praze, sign. Č 1972.

⁹⁶ Libreto *Nastolení Libušino* bylo dokončeno v Bostonu 14. 2. 1913. Viz: KRÁLÍK 1986, s. 5.

Básníci

Vztah ED k tvorbě renomovaných básníků lze stopovat od mládí v paralelách se vzory, později v tvůrčí polemice s tématy a v překladatelském zájmu. To vše prokazuje zasvěcený rozhled.

Zprávy o českých básních v její knihovně jsou proti tomu jen kusé. Sotva lze věřit, že by si uchovala pouze to, o čem psala Marie Martínková: tři sbírky Jaroslava Kříčky, jedinou vydanou sbírku Marie Martínkové z roku 1924, básně V. A. Trýba a americké vydání Písní Petra Bezruče.⁹⁷ Další lze odhadovat. Již byli zmíněni Zeyer a Sova. Zeyera jmenovala na prvním místě v prvním interview pro berlínský tisk na otázku po oblíbených básnících a přidala Kaminského, Klášterského a Kvapila.⁹⁸ Podle svědectví Marie Martínkové si ED „také dost vážila Adolfa Heyduka a oblíbila si hlavně básníky, které poznala ve svém raném mládí – Svatopluka Čecha, Antonína Klášterského i Jaroslava Vrchlického: on to ani nevěděl, když na ni složil oslavnou báseň.“⁹⁹ Prokazatelně si cenila Jiřího Karáska ze Lvovic: „Jeho verše jsou mojí každodenní stravou,“ psala básníkově neteři.¹⁰⁰

O tom, že přes svou vlastní básnickou schopnost oddaně ctí jiné autory, vypovídá její naléhání na Adolfa Weniga, aby jí pro kompozici připsal verše, které by jistě uměla dopsat i sama: „Potřebuji do básně »Poslední slzy« mezi předposlední a poslední verš čtyři řádky přechodné nálady z gavoty do příčin posledních slzí.“¹⁰¹

Básně přitom psala stále. K 3. dubnu 1923 – k vztahu s Josefem Halsbachem – cituje Artuš Rektorys dvanáctiveršovou báseň *Klíč od času (Nad parkem je záře. Přes vysoké stromy)*¹⁰² a Marie Bajerová přetiskla také báseň *Zapadlá cestička (Z oken hledím na zápraží, sněhu bílý lem)* z 19. března 1928, psanou manželovi „Joičkovi k svátku“.¹⁰³ Václav Holzknecht a Bohumil Trita publikovali faksimile rukopisu básně *Schubertovský motiv (Zděděnou kytaru se zdi jsem sňal)*.¹⁰⁴ Marie Bajerová upozornila na variantu lidové písně *Slunéčko zachází, temná noc přichází*, kterou ED zapsala a poté sama upravila.¹⁰⁵ Z lidových motivů inspirovaných druhým svazkem Chodských národních písní

Jindřicha Jindřicha přetiskl Rektorys báseň *Lidová písnička (Písničko lidová, nežli v dáli zajdu)* z 14. srpna 1918.¹⁰⁶ ED si ji zapsala do malého černého zápisníku, odkud byla později publikována i v témže slohu psaná báseň *Zrádná milá (Lípy odkvétají)*.¹⁰⁷ V pozůstalosti ED v Muzeu Jindřichohradecka je opis básně *Zrádná milá* podepsán pseudonymem Jan Satran,¹⁰⁸ voleným po nejstarším známém předku rodiny z matčiny strany.¹⁰⁹ Podobného rodu je šest strof náhodně zachované básně *Ta naše zahrádka zarostlá růžemi*.¹¹⁰ V jindřichohradeckém archivu našel František Fürbach také torzo rozsáhlejší básně končící veršem *Ó, mir a klid dej vás mi cit!*¹¹¹ Publikovaných básní z pozdního období je tak pouze sedm.

Psaní básní jí pomáhalo překonávat nostalgii. V dopisu z 29. září 1928 se svěřila: „Literárně jsem hrozně nečinná a kromě několika veršů nenapsala jsem nic, epitafy se nemnoží, je to se mnou kříž, všechno mne mrzí a nudí...“¹¹²

Epitafy

Epitafy byly posledním okruhem a zároveň souborem básnické tvorby ED. Podle svědectví Jaroslava E. Salaby-Vojana¹¹³ zájem ED o epitafy byl inspirován dílem amerického básníka Edgara Lee Masterse. Bezprostředním podnětem byla jeho sbírka *The New Spoon River* z roku 1924, ED však znala zřejmě i předchozí díl *Spoon River Anthology* z roku 1914. S touto inspirací se začala zabývat epitafy „osob, stojících v popředí jejího strážského románu“. Jednát z nich poslala Jaroslavu Salabovi-Vojanovi do Ameriky, kde byl z rukopisu přetištěn alespoň *Epitaf MUDr. Karla Jana Krba*, tchána skladatele Jaroslava Kříčky.¹¹⁴ Podle Bajerové, která z tohoto epitafu ocitovala střední část (*Ztracený koutku krásných Jihočech*),¹¹⁵ vznikala sbírka epitafů souhrnně nazvaná *Rábští mrtví a jejich epitafy* v letech 1924–1929. František Fürbach uvedl ve známost, že celkový počet epitafů je 59¹¹⁶ a zveřejnil *Epitaf krejčího Antonína Vejmelky (Já všívám u kabátu rukávy)*.¹¹⁷

Nejnámější z tohoto básnického cyklu je báseň *Zda kvetou dosud fialky* z roku 1929. Prvního vydání – pokud bylo možno zjistit – se jí dostalo v New-Yorských Listech

⁹⁷ BAJEROVÁ 1979, s. 118. BAJEROVÁ 1980, s. 118.

⁹⁸ Výstřížek bez časového údaje v Divadelním oddělení Národního muzea v Praze, sign. T 1389.

⁹⁹ HARTMAN 1995, s. 116. Srov. HARTEL 1982, s. 13–14–15, 471–495, zvl. s. 494.

¹⁰⁰ REKTORYS 1936a, s. 54 cituje dopis ED Marii Lipanské.

¹⁰¹ REKTORYS 1936a, s. 193 cituje dopis ED Adolfu Wenigovi ze Stráže 9. 2. 1917.

¹⁰² REKTORYS 1936a, s. 190.

¹⁰³ BAJEROVÁ 1979, s. 102–103. BAJEROVÁ 1980, s. 102–103.

¹⁰⁴ HOLZKNECHT – TRITA 1972.

¹⁰⁵ BAJEROVÁ 1979, s. 132–134. BAJEROVÁ 1980, s. 132–134. KRÁLÍK 1986, s. 4.

¹⁰⁶ REKTORYS 1936a, s. 54. Srov. KALNÝ 1961, s. 4; POSPÍŠIL 1974, s. 123–124; POSPÍŠIL 1980, s. 186; POSPÍŠIL 2000, s. 188; POSPÍŠIL 2008, s. 211–212.

¹⁰⁷ KRÁLÍK 1986, s. 3.

¹⁰⁸ Opis Františka Fürbacha z pozůstalosti ED v archivu Muzea Jindřichohradecka.

¹⁰⁹ KRÁLÍK 2008.

¹¹⁰ KALNÝ 1961, s. 4.

¹¹¹ Opis Františka Fürbacha z pozůstalosti ED v archivu Muzea Jindřichohradecka.

¹¹² VOJAN 1931, s. 145.

¹¹³ VOJAN 1931, s. 140–150.

¹¹⁴ VOJAN 1931, s. 145. Srov. REKTORYS 1936a, s. 189.

¹¹⁵ BAJEROVÁ 1979, s. 74. BAJEROVÁ 1980, s. 74.

¹¹⁶ FÜRBAACH 2007. Srov. BAJEROVÁ 1979, s. 58; BAJEROVÁ 1980, s. 58.

¹¹⁷ DESTINNOVÁ 1997b. FÜRBAACH 1997b.

díly Jaroslavu Salabovi-Vojanovi v roce 1931.¹¹⁸ Později se objevila ještě vícekrát pod názvem *Na vlastní hrob*.¹¹⁹ Známy je citát posledních veršů z této básně na pomníčku ED u řeky Leštiny.

Nejsou to jediné verše ED vryté do kamene. Hrob Jindřicha Vodílka na Olšanských hřbitovech nese od roku jeho skonu († 24. 4. 1932) dvojverší, o jehož autorství sotva může být pochyb: *Tvůj život byla má láska / Tvá láska byl můj život*.

Publikované básnické dílo ED tak čítá 14 souborů o různých rozměrech, z nichž a mimo něž je díky publikování známo 168 básní. Toto dílo jako celek neprošlo poslední autorskou redakcí. Za uznanou lze však považovat nejen sbírku *Sturm und Ruhe*, kterou ED jako autorka legitimovala dedikacemi i v pozdějších letech, například věnováním Sidneymu Loebovi v Londýně 1907.¹²⁰ Když pražský Polední list přetiskl interview, které poskytla při posledním zájezdu do Budapešti na jaře 1927, sama zde shrnula své spisovatelské dílo výřezem: „*dva romány, tři svazky básní a tři divadelní hry*“.¹²¹

Které další dvě básnické práce měla na mysli, není zjevné. Tiskem byly za jejího života vydány skutečně právě tři: *Sturm und Ruhe*, *Der galante Abbé* a *Nastolení Libušino*.

Nepublikované básně Emy Destinové

Dosud nepublikované básně ED z památníku připsaného Martinu Fričovi (*uloženého v depozitáři Památníku národního písemnictví ve Starých Hradech*):

Sodoma a Gomorra

„*Mythy*“ 3

Ven z města prchali ve spěchu slepém
Lot se ženou a dcery v kroji lepém.
Pryč! Zkáza hrozí! Za nimi je zmar!
Zle klokotá tam zhoubný lávy var,
a síra žhoucí na město to padá,
jež zhrdnouc Hospodinem v květu zvadá!

Hle! žena chvěje se! Jí ňadro dme se
a slzí rosa v očích se jí třese!
Tak prchá – bídě – ku krajíně jině
a ten, pro koho žila – snad tu hyne!
Noha jak vážne – táhne ji to zpátky – – –
Jen jednou ještě zlíbat ret ten sladký,
a není živ li víc – což nedej Pane –
ať aspoň slzí tok pro něho kane!

Lot pobízí: „Pojď, ženo má, svítá již!
Hle celý kraj ten jež tam v dálce vidíš,
toť sídlo naše!“ Ona mlčí bolně,
a utírá si slzy, skrytě, volně. –

Tak v duchu vidí tvář tu plnou žití,
to oko jež jak blesk rozkoše svítí,

ty rty, z nichž pila štěstí, zapomnění,
je možno to, že více jich snad není?

Ach! slyší hlasy, hlasy zoufalosti,
jichž skřek jen hrůza smrti v sobě hostí
jež rvou jí srdce – a teď hlasy jiné –
“Což chceš mne zkoušet, mocný Hospodine?”
Co slyší teď? Jen jeden hlas, ten z pola
již udušen, a její jméno volá.....

Zpět obrátila v zoufalství se divém,
však trhnouc rety jako v záští křivém
posuňku, zůstala bez hnutí státi.
Tělo jí stuhlo, jak když smrt ji chvátí
v kamennou hmotu se mění pleť bílá,

v kámen se obrací ústa ta milá,
v mech tmavý prsténce hedvábných vlasů
z úbělu nohou hrst vyrůstá klasů,
v oku pak ztrnulém výraz jak žalný....

Dospěl Lot s dcerami v kraj nový, dálný

E. V. K. 94/VII

Slzy

„*Výkřiky*“ I

Tak často rve nás osud
tak často rve nás láska
a nikdy, nikdy dosud
neklesla žití páska
dřív, než krůpěj slední bědy
z kalichu pils naposledy! –

Jak často biješ v čelo
tak často lkáš ve hněvu
vše jedno: v slzách mělo
vždy lidstvo svou úlevu
však koho los ten žití nelákal –
kde není slz, aby se vyplakal? –

E. V. K. 94

Sonet svatební

Máj prehnul již, a lilje opadaly.
A tobě růžinko ty moje mladá
teď luna svatební již závoj spřádá
jím jako mlha líce tvoje halí. –
A babím létem vlasy obetkali
ti pavouci, jak zasněžená lada.
To lehce dolů pod ručkou teď padá...
Ta chví se jen. Snad pro ten prsten malý?

¹¹⁸ VOJAN 1931, s. 150.

¹¹⁹ MARTÍNKOVÁ 1940, s. 214. MARTÍNKOVÁ 1946, s. 170–171. KALNÝ 1961, s. 3. POSPÍŠIL 1974, s. 5. BAJEROVÁ 1979, s. 128–130. BAJEROVÁ 1980, s. 128–130. POSPÍŠIL 1980, s. 8. PLEVKA 1994, s. 202–203. KOUBSKÁ 1998, s. 32. POSPÍŠIL 2000, s. 6. POSPÍŠIL 2008, s. 9.

¹²⁰ V soukromé sbírce Sylvie Loebové v Londýně. Přetisk: KULIJEVYČOVÁ 1988, s. 6.

¹²¹ BAJEROVÁ 1979, s. 58. BAJEROVÁ 1980, s. 58.

I večernice nad tvých vlasů lemem
teď jiskrou hoří tryská diadémem
jak svíce v kostele tam jasná zář!

O chvíle blahá, nikdy nehynoucí
v kteréž tě duško, moje lilje skvoucí
za choť svou ženu pojal uzemář!

E.V.K. 94

I

Já zřela tebe, hochu můj
snad prvně v žití době,
a děla jsem: „Ó srdce, stůj,
a nevyzrad' co v Tobě!“

Teď víš juž všechno z mojich úst,
a nehnul's okem, rukou,
mé city nepřestanou růst'
a chladnost Tvá jim mukou!

II

My poznali se, duše má
a tys mne jal v své sítě,
tys polapil mne, motýla,
ty, skoro ještě dítě! –

A prošli jsme pak lásky chrám
tak plný divů, krásy;
já sotva mohla očí vznést,
pro nové divů žasy. –

My prošli oheň, žár i mráz
a vyšli ku posledu –
v mém srdci plno vášní je –
a v Tvojm plno ledu! –

III

Já neznala Tě – ticho bylo
v mé duši i v mém srdci.

Když zřela jsem Tě, máj tak zkvet'
a vůni šířil kolem. –

A co Tě znám, je žal tam, bol,
a chvíle nemám klidné! –

IV

Já nevím zdali je to bol,
co s duší bloudí stále kol.

Vždyť ve přírodě taký mír,
a v duši citů temný vír.

A tak na Tebe vzpomenu
hned z bolu duše v plamenu!

7/9. 95.

Literatura:

BAJEROVÁ 1979: Marie Bajerová, O Emě Destinnové. Vyšehrad Praha 1979.

BAJEROVÁ 1980: Marie Bajerová, O Emě Destinnové. Vyšehrad Praha 1980.

BIEGER-WASSERVOGEL 1908: Lothar Bieger-Wasservogel, Emmy Destinn – Maria Labia. Persönlichkeiten. Illustrierte Essays über führende Geister unserer Tage, seš. 9 (Berlín 1908), s. 17–20.

BLECH 1907: Leo Blech, Der galante Abbé. Chansons und Lieder von Emmy Destinn. Musik von Leo Blech Op. 17. Bote & Bock Berlin 1907.

ČAJKOVSKIJ 1951: Petr Iljič Čajkovskij, 24 písní a romancí. Uspořádala Ema Destinnová. NHV Orbis Praha 1951.

DESTINN (bez vročení): Emmy Destinn, *Träumerei, Herbstlied*. Thalia-Revue (známo pouze z opisu výstřižku; z textu nelze identifikovat vročení, pouze odkaz na předchozí „čís. 3“ tohoto časopisu).

DESTINN 1902: Emmy Destinn, *Sturm und Ruhe*. Gedichte. Duncker Berlin 1902.

DESTINNOVÁ (bez vročení): Ema Destinnová: Operní text dle novely Justha Zsigmonda „Nazarénští“. Rukopis. Divadelní oddělení Národního muzea v Praze, sign. Č 1973.

DESTINNOVÁ 1901: Ema Destinnová: *K 60. narozeninám Antonína Dvořáka*. Dalibor XXIII, čís. 33–37, (Praha 7. 9. 1901).

DESTINNOVÁ 1912: Emma Destinnová, *Chopin, Zjevení, Soumrak, Hříčka lásky, Písnička, Sen, Až já umru*. Přeložil H. K. Zajímavé noviny 1912, čís. 35 (Praha 29. 8. 1912), s. 500–501.

DESTINNOVA 1919: Ema Destinnová, *Vzpomínky*. Zahradá srdce. 12 písní na slova Adolfa Weniga. Č. 11, s. 31–32. Urbánek Praha 1919.

DESTINNOVÁ 1923: Ema Destinnová, *Nastolení Libušíno*. Scéna o 1 dějství. Vyd. Čsl. obec sokolská, Praha 1923.

DESTINNOVÁ 1930: Ema Destinnová, *Ty naše cesty*. Národní politika roč. XLVIII, čís. 92, odpolední vydání (Praha 3. 4. 1930), s. 2. „Z prvních básnických pokusů Emy Destinnové z r. 1896“.

DESTINNOVÁ 1932: Emma Destinnová, *Až já umru, provod'te mne k hrobu*. Národní politika L, roč. 50, čís. 28 (Praha 28. 1. 1932), příloha s. 2.

DESTINNOVÁ 1981: Ema Destinnová, *Snění (Pan kdesi v dálce píseň staronovou)*. Přeložil Václav Šmejkal. Zprávy Spolku českých bibliofilů v Praze 1981, čís. 3 (Praha 1981), s. 75.

DESTINNOVÁ 1988: Ema Destinnová, *Básně*. Přeložil Jan Králík. Divadlo hudby – Lyra Pragensis Praha 1988.

DESTINNOVÁ 1995: Ema Destinnová, *Bouře a klid*. Přel. Jan Králík. Klub ED v Jindřichově Hradci 1995, 96s.

DESTINNOVÁ 1997a: Ema Destinnová: *Kampak máte namířeno?* In: František Fürbach, *Lehkým perem ze starých regálů 1. „Národní hrdina“*. Novum (Jindřichův Hradec 1997), čís. 1, s. 2–3.

DESTINNOVÁ 1997b: Ema Destinnová: *Já všívám u kabátu rukávy*. In: František Fürbach, *Epitafy strážské zámecké paní*. Novum (Jindřichův Hradec 1997), čís. 7, s. 3.

- DESTINNOVA-KITTOLOVA 1910: Emmy Destinnova-Kittlova, *Starý motivek*. Zlatá Praha XXVIII, čís. 1 (Praha 23. 9. 1910), s. 3.
- DEYL 1938: Rudolf Deyl, Jak jsem rybařil s Destinnovu. Údajně v časopisu Politika 1938. Nový přetisk: Rudolf Deyl, Rybaření s Destinnovou. Večerní Praha (12. 2. 1958), s. 3.
- FÜRBACH 1997a: František Fürbach, Lehkým perem ze starých regálů 1. „Národní hrdina“. Novum (Jindřichův Hradec 1997), čís. 1, s. 2–3.
- FÜRBACH 1997b: František Fürbach, Epitafy strážské zámecké paní. Novum (Jindřichův Hradec 1997), čís. 7, s. 3.
- FÜRBACH 2007: František Fürbach, Epitafy Emy Destinnové. Novum (Jindřichův Hradec 2007), čís. 5, s. 2.
- GOMOLL 1902a: Wilhelm Conrad Gomoll, Eine literarische Studie – ein Beitrag zum Kapitel „Frauenlyrik“. Frauen-Werke, roč. IX, čís. 9 (Korneuburg 1902).
- GOMOLL 1902b: Wilhelm Conrad Gomoll, Emmy Destinn – Eine literarische Studie. Fürs deutsche Volk 1902, čís. 11, s. 84–85; čís. 12, s. 92–93.
- HARTEL 1982: Luděk Hartel, Básně a dopisy Emy Destinnové příteli. Literární archiv PNP, čís. 13–14–15 (Praha 1982), s. 471–495.
- HARTMAN 1995: Emil Hartman, Královna zpěvu Ema Destinnová ve vzpomínkách Marie Martínkové. Orbis Praha 1995.
- HOLZKNECHT – TRITA 1972: Václav Holzknicht – Bohumil Trita, Ema Destinnová. Panton Praha 1972. Obr. 192, s. 260.
- HOLZKNECHT 1988: Václav Holzknicht, Ema Destinnová. Gramorevue G'88, roč. 24, čís. 7 (Praha 1988), s. 6–7.
- HOMOLA 1934: Jaroslav Homola, Vzpomínka na E. Destinnovou. Národ, roč. X, čís. 19 (Praha 27. 1. 1934), s. 3.
- CHANTAVOINE 1902: Jean Chantavoine, Une cantrice poète. Le journal des Débats (3. 8. 1902).
- KALNÝ 1961: Miroslav Kalný: Strážská Černá paní Ema Destinnová. Program k pásmu o životě a umělecké dráze nejslavnější české pěvkyně. KNT 4/5122/61 Praha 1961, s. 4.
- KITTOLOVÁ 1897a: E. V. Kittlová, *Podzimní elegie*. České granáty I, roč. 1, čís. 6 (Praha 19. 2. 1897), str. 80.
- KITTOLOVA 1897b: Emma Věna Kittlova, *V kostumu Pierretty*. Nedělní listy, týdenní příloha pro zábavu a poučení ke „Hlasu Národa“ (Praha 21. 2. 1897), s. 1.
- KITTOLOVA 1897c: Emma Věna Kittlova: *Přesvědčení*. Nedělní listy, týdenní příloha pro zábavu a poučení ke „Hlasu Národa“ (Praha 28. 3. 1897), s. 1. Srov. REKTORYS 1936a, s. 183.
- KITTOLOVA 1898a: Emma Kittlova: *Triumf bolesti*. České granáty II, roč. 2, seš. 5–6 (Praha 31. 3. 1898), s. 62.
- KITTOLOVÁ 1898b: Emma V. Kittlová, *Je po dešti*. Volné směry II, čís. 5 (Praha březen 1898), s. 225–226.
- KITTOLOVA 1898c: Emma Kittlova: *Stesk*. České granáty II, roč. 2, seš. 14–15 (Praha 1898), s. 163.
- KITTOLOVA 1898d: Emma Kittlova: *Sliby*. České granáty II, roč. 2, seš. 16–17 (Praha 1898), s. 179.
- KITTOLOVÁ-DESTINNOVÁ 1936: Ema Věna Kittlová-Destinnová, *Houslista*. Vzpomínka na šesté výročí smrti Emy Destinnové. Z veršů mladé velké umělkyně 1895. Národní politika, roč. LIV, čís. 30 (Praha 30. 1. 1936), s. 4.
- KOUBSKÁ 1998: Vlasta Koubská, A nezapomeňte zcela na Vaši Emu Destinnovou. Katalog výstavy v Hollareu Národního muzea v Praze. Praha 1998.
- KOVAŘOVIC 1919: Karel Kovařovic, Slovácká píseň na slova Emy Destinnové. Urbánek Praha 1919.
- KRÁLÍK 1986: Jan Králík, ED – Souborná edice 1. Český repertoár. Supraphon Praha 1986, s. 3.
- KRÁLÍK 1988: Jan Králík, Německy psané básně Emy Destinnové. Gramorevue Gramorevue G'88, roč. 24, čís. 7 (Praha 1988), s. 6.
- KRÁLÍK 1990: Jan Králík, ED – Souborná edice 3. Richard Wagner. Supraphon Praha 1990, s. 9.
- KRÁLÍK 1995: Jan Králík: Básnická sbírka Bouře a klid. In: Ema Destinnová, Bouře a klid. Klub ED Jindřichův Hradec 1995, s. 92–94.
- KRÁLÍK 2008: Jan Králík: Hudebníci v brandýském Polabí. Brandýs n. L. – St. Boleslav 2008, s. 23 (rodokmen).
- KULIJEVYČOVÁ 1988: Marie Kulijevyčová, Překvapivé sdělení Emy Destinnové. Gramorevue G'88, roč. 24, čís. 7 (Praha 1988), s. 6–7.
- KVĚCH 2009: Otomar Kvěch, Bouře a klid. Melodram na básně Emy Destinnové. Program matiné Českého spolku pro komorní hudbu 10. 10. 2009. Česká filharmonie Praha 2009, s. 18–22.
- KVĚCH 2010: Otomar Kvěch, Bouře a klid. Melodram na texty Emy Destinnové. Klavírní výtah. Komponováno 2005. Hudební nakladatelství Českého rozhlasu Praha 2010.
- MARTÍNKOVÁ 1940: Marie Martínková: Strážská »Černá paní«. Kosnar Plzeň 1940.
- MARTÍNKOVÁ 1946: Marie Martínková: Život Emy Destinnové. Kosnar Plzeň 1946.
- MENDELSSOHN (bez vnočení): Max M. Mendelssohn, Komm, wir wollen Weilchen suchen. Text von Emmy Destino. Op. 29, č. 2.
- PACINA 1986: Václav Pacina, Sport v Království českém. Mladá fronta Praha 1986, s. 190–215 (kapitola „Školníkův syn a božská Ema“).
- PLEVKA 1994: Bohumil Plevka, Život a umění Emy Destinnové. AZ Servis Praha 1994.
- POSPÍŠIL 1974: Miloslav Pospíšil: Veliké srdce – Život a umění Emy Destinnové. Editio Supraphon Praha 1974.
- POSPÍŠIL 1980: Miloslav Pospíšil: Veliké srdce – Ema Destinnová. Editio Supraphon Praha 1980.
- POSPÍŠIL 2000: Miloslav Pospíšil: Ema Destinnová – pěvecká legenda. Petrklíč Praha 2000.
- POSPÍŠIL 2008: Miloslav Pospíšil: Ema Destinnová – česká pěvecká legenda. Brána Praha 2008.
- REITTEREROVÁ 2012: Vlasta Reittererová: Legendární česká pěvkyně Ema Destinnová. Program koncertu Hudba a slovo 28. 6. 2012. Smetanova Litomyšl 2012, s. 3.
- REKTORYS 1936a: Artuš Rektorys, Ema Destinnová. Gírgal Praha 1936.
- REKTORYS 1936b: Artuš Rektorys, Růžena Maturová. Gírgal Praha 1936.
- SILOTI (bez vnočení): Album ruských písní a romancí. Uspořádal Alexandr Siloti. Přeložili Ema Destinnová a Václav Juda Novotný. Urbánek Praha, bez vnočení.
- SKARLANT 1988: Petr Skarlant, Jak na mne působí básně ED. Gramorevue G'88, roč. 24, čís. 7 (Praha 1988), s. 6.

URBÁNEK (bez vnoění): Mojmír Urbánek, Album klasi-
kú. 56 písní, arií a balad. Českým textem opatřila Ema Des-
tinnová. Urbánek Praha, bez vnoění.

VEBER 2009: Petr Veber: Otomar Kvěch. Program matiné
Českého spolku pro komorní hudbu 10. 10. 2009. Česká fil-
harmonie Praha 2009, s. 4–5.

VOJAN 1931: Jaroslav E. Salaba-Vojan, Z korespondence Emy
Destinnové. Kalendář New-Yorských listů (New York 1931).

WENIG 1932: Jan Wenig: In memoriam Emmy Destinno-
vé, Národní politika, roč. L, čís. 28 (Praha 28. 1. 1932), pří-
loha s. 2.

Zusammenfassung

AUF DEN SPUREN DER GEDICHTE VON EMA DESTINNOVÁ

Das poetische Schaffen von Ema Destinnová steht ver-
ständlicherweise im Schatten ihrer großen Karriere als Sän-

gerin und auch im Schatten ihres Prosawerkes. Die Zeit-
spanne der Entstehung der Gedichte – die Jahre 1893–1929
– ist jedoch länger, als die ihrer beiden anderen Kunstbe-
reiche und bietet eine interessante Einsicht in das Gefühls-
leben der Künstlerin. Während ihres Lebens hat die Autorin
jedoch nur eine einzige Gedichtsammlung (*Sturm und
Ruhe*, 1902) zusammengestellt und veröffentlicht. Dutzen-
de von weiteren Gedichten blieben in Manuskripten oder in
Abschriften verstreut. Einige Gedichte wurden jedoch ge-
legentlich in der zeitgenössischen Presse, in Erinnerungen an
die Verfasserin sowie in einer Auswahl aus ihrem erhalten-
en Poesiealbum abgedruckt. Der vorliegende Beitrag
untersucht alle erreichbaren Editionen der Gedichte, teilt sie
in einzelne künstlerische Etappen ein und veröffentlicht
weitere Gedichte aus Manuskripten.